

A.
20
pánsztor

I. rész.

A legelő gondozása és ápolása.**Mi a legelő?**

A legelő az a gyepes terület, amelyet legeltetés útján hasznosítunk.

Mik alkotják a legelő gyepzetét?

Növények.

Milyen lehet a legelő növényzete?

A legelő növényzete legeltetés szempontjából hasznos és káros lehet.

Mit nevezünk legeltetési szempontból hasznos növényzetnek?

A legelő növényzetének azt a részét, amelyet a legelő-állat megeszik, hasznára válik, vagyis attól gyarapodik, fejlődik, termelő képessége növekszik.

Milyen növények alkotják a legelő hasznos növényzetét?

Édesfüvek, herefélék és hasznos leveles növények.

Milyen füveket nevezünk édes füveknek?

Azt a fűféléket nevezük édesfüveknek, amelynek szárát ha keresztbe vágjuk — belül üres és a száron csomók, bűtykök találhatóak.

Miért hasznos az állatra az édestü?

Mert abban sok tápanyag van és izletes, míg a fűfélék másik csoportjában, a savanyu fűvekben, kevesebb a tápanyag és az állat nem szívesen legeli. Levélzetük rendszerint kemény.

Miről ismeri meg a savanyufüvet?

Arról, ha annak szárát keresztbe kettévágom, annak belseje szivacszerű és rajta csomók, bűtykök nincsenek.

Mondjon egynéhány édestüvet.

Édesfűvek például a *perje-félék*, mint a kurta (angol) perje, magas (francia) perje, szálkás (olasz) perje, réti perje, sovány perje, egynyári perje; a *csenkesz-félék*: veresnadrág csenkesz, juh csenkesz, vörös csenkesz, réti csenkesz, továbbá a magyar mézpázsit, csomós ebir, csillagos tarack, arany zab, tarackos tippán, réti ecsetpázsit, magyar (árva) rozsnok, réti komócsin, tarack buza vagy pörjefü és így tovább.

Miért hasznosak a legelőn a herefélék?

Azért hasznosak a herefélék a legelőn, mert azokban van a legtöbb olyan tápanyag felraktározva, amely a fiatal állat fejlődését, a tejlő állat tejtermését nagyban elősegíti.

Melyik legelő értékesebb: ahol sok a hereféle, vagy ahol kevés?

Minél több a hereféle a legelőn, annál hasznosabb annak gyepezete, annál jobban fejlődnek és termelnek rajta az állatok.

Melyek azok a herefélék, amelyek a legelőn leggyakrabban előfordulnak?

Szarvaskerep, keskenylevelű kerep, fehér here, szegletes here vagy bodorka, sárga vadhere, eperhere, komlós lucerna, somkóró, korcs here, magyar lóhere, baltacim.

A legelőn lévő káros növényeket röviden hogyan nevezzük?

Gyomoknak.

Miért károsak a gyomok a legelőn?

A gyomok azért károsak a legelőn, mert azok tápanyagot alig tartalmaznak, a legelést akadályozzák, a jószág nem fogyasztja és a hasznos gyepről elveszik a területet, kiszívják a tápanyagot és a nedvességet a talajból, tehát a gyepről fejlődését megakadályozzák, sőt kiszorítják a hasznos fűféléket a legelőről, egyszóval a legelő értékét csökkentik.

Milyen gyomnövények vannak?

Vannak mérges és nem mérges, vagyis közömbös gyomok.

Mi jellemzi a mérges gyomokat?

A mérges gyomoktól, ha az állat megeszi, megbetegszik, sőt el is pusztulhat. A nem mérges, vagy közömbös gyomokat, ha az állat kényszerüsből megeszi, attól nem pusztul el, de fejlődése, termelő képessége azoktól nem növekszik, mert általuk a szükséges tápanyaghoz nem jut hozzá.

Melyek a leggyakrabban előforduló mérges gyomok?

A leggyakrabban előforduló mérges gyomok: a kutya-tejfélék, a kuszó boglárka, a réti boglárka, a mocsári golyahir, az őszi kikirics, maszlag, bolondító beléndek.

Tenyészdő, élettartam szempontjából hány csoportra lehet felosztani a gyomokat?

Aszerint, hogy a gyomok meddig élnek, három csoportra oszthatjuk fel őket: vannak egy évig, két évig és több évig élő gyomok.

Miért fontos azt tudni, hogy a gyomok meddig élnek?

Hogy a gyomoktól — mint káros növényektől — a legelőn megszabaduljunk, azokat irtani kell. Irtás szempontjából pedig igen fontos tudnunk azt, hogy a gyomnövények miként szaporodnak és meddig élnek.

Mi jellemzi az egyéves gyomnövényeket?

Az egy éves, vagy egynyaras gyomnövények rendszerint tavasszal kikelnek, és ha meghozták a virágjukat, majd magot termettek, azokat elhullatják, elpusztulnak még azon a nyáron.

Hogyan kell az egyéves gyomokat irtani?

Az egy éves gyomokat virágjukban, jobban mondva virágzásuk előtt kell lekaszálni, lesarlózni, vagy kiszurni, hogy magot ne hozhassanak. Ilyen gyomok például: szerb tövis, cigány mogyoró, subás farkasfog, fehérvirágu maszlag.

Mi jellemzi a kétéves gyomnövényeket?

A kétéves gyomnövényeket az jellemzi, hogy kikelésük évében — az első évben — husos gyökeret, levélrózsát fejlesztenek, amely őszkor elfonnyad. A gyökér azonban áttelel és a második évben leveles szárát hajt, virágot fejleszt, magot érlel, amelynek elhullása után az egész tő kipusztul. Ez a gyomféleség csak magról nevel utódot tehát, ha megkötés előtt tönkretesszük, teljesen elpusztul.

Hogyan irtjuk a kétéves gyomot?

Első évben — a kikelés évében — hogy a gyökerek és a levél rózsája ne vegye el a hasznos fűféléktől a helyet, acatoló bottal (szurkáló bottal) a husos gyökerét legalább 2 cm-el a föld alatt elvágjuk, vagy a második évben a leveles szárát a virágzás előtt lekaszáljuk, lesarlózzuk, kiszurkáljuk. Ilyen gyomok: az utszéli bogáncs, a számar bogáncs, farkas túske, nagy bojtorján, seprüs üröm, vad murak, vad paszternák, ökörfarkkóró, piros kigyószisz.

Mi jellemzi az évelő gyomokat?

Ezek a legveszedelmesebb gyomok, mert nemcsak magról szaporodnak, hanem husos tőkét, tarackot, hagymát képeznek és sarjadzás, hajtás útján is nevelnek utódokat. Éppen ezért irtásuk elég nehéz és költséges, mert nemcsak virágzás kezdetén kell őket lekaszálni, hanem állandó szurkálással ki kell tövestől pusztítani. Az irtás legjobb módja, ha az állatokat az évelő gyomokkal fertőzött legelőrészen delettetjük, fektetjük, mert az évelő gyomnövények rendszerint nem bírják a tiprást, sem a tápanyagban bővelkedő talajt.

Mondjon egynéhány évelő gyomnövényt.

Évelő gyomnövények: a tövises iglice, a mezei iringó, kutyafütej-félék, permeterfü-félék, rekettye, zsálya, uti lapu, ezüstös egérfül, hölgymál, kakukfü-félék, fekete nadájtó, réti aszat, liba pimpó, káka-félék és így tovább.

Mire kell tehát különösen figyelemmel lennünk a gyomirtásnál?

Arra, hogy ne csak magukat a gyomokat pusztítsuk ki, hanem azok szaporodását is megakadályozzuk. Ezért kell a gyomnövényeket virágzásuk előtt lekaszálni, vagy kiszurni; a lekaszált, vagy kiszurt gyomokat azonnal összedni és elégetni.

Kinek a kötelessége elsősorban a legelőn lévő gyomokat irtani?

A pásztornak.

Miért érdeke a pásztornak az, hogy a legelőn minél kevesebb gyom legyen? Csak azért, mert megbüntetik érte?

Nemcsak azért, hanem főként amiatt, mert ha kevés gyom van a legelőn, rendszerint több a hasznos fű és hereféle, a legelőállatok több táplálékot találnak, így jó erőben maradnak, sőt gyarapodnak, sulyban növekednek.

is, s ezzel együtt a pásztor becsülete is nagyobb lesz a község gazdáinak előtt. Tehát saját jövőjét és családjának megélhetését így biztosíthatja legjobban.

Milyen gyomokat kell legelőszőr kiirtani a legelőről?

Legelőszőr kora tavasszal a mérges gyomokat kell a legelőről kiirtani, mert a tél folyamán rossz takarmányon tartott állatok tavasszal a legelőre jutva, mohón — és különösen a fiatal állatok minden válogatás nélkül — legelnek, s így a hasznos fűfélék között meghuzódó mérges gyomokat is megeszik, ezektől megbetegsznek, elhullanak.

Milyen szerszámot kell a pásztornak állandóan magával vinni mindennap a legeltetés egész időtartama alatt?

A kampós botra szerelt acatoló vasat, amelyet állandóan magával kell hordania legeltetés közben.

Elég az, hogyha a pásztor az acatoló botot csak a kezében tartja?

Nem elég. Hanem a pásztor kötelessége az, hogy az acatoló bottal az állatok előtt járva, a gyomokat állandóan szurkálja.

Hogyan néz ki az acatoló bot?

Egy fecskéfark alakú, belül kiélesített vas, amelyet bármelyik falusi kovács könnyen elkészíthet és egy kampós botra rászerezhet. A kampós bot azért jobb mint a hosszú bot, mert egy kézzel könnyebben kezelhető, vagyis belefekszik, hozzáilleszkedik a pásztor tenyeréhez.

Miért jobb a legelőn az acatoló bot, mint az irtókapa használata?

Azért, mert az acatoló bot nem ejt sebet a gyepezen a gyomnövény kiszurása közben, míg az irtókapa nagyobb gyéprészt vág ki a gyomnövényvel együtt.

Hogyan kell az acatoló botot használni?

Ugy, hogy a gyomnövény mögé 2 cm-el a gyökér irányában, a botot rézsut tartva beleszurunk, ezzel a szurással a gyökérnyakat körülbelül a föld alatt 2 cm-el elvágjuk, tehát a gyom sarjadzó, újból kihajtó képességét is tönkretesszük. A kiszurt gyomot egy csomóba dobjuk és elégetjük.

A mérges gyomokon kívül mitől kell még a legelőt megtisztítani kora tavasszal?

A kövektől, cserép-, üveg- és vasdaraboktól.

Hogyan kerülhetnek ezek a legelőre?

Azon egyszerű oknál fogva, hogy a tél folyamán különösen azok, akik a legelő közelében laknak, az udvarukon felhalmozódott szemetet a legelőre hordják.

Miért fontos az, hogy a kihajtás előtt szedjük össze ezen hulladékokat a legelőről?

Nemcsak azért, mert a legelőn helyet foglalnak, a gyepzetet elnyomják, hanem főként azért, mert a legelőállatok lábán, orrán, nyelvén sebeket ejtenek; már pedig a pásztornak egyik fő kötelessége a legelőállatokat minden külső káros behatástól megvédeni, azok sérülését megakadályozni.

Mire használhatjuk fel a legelőn összeszedett köveket?

A legelőn összeszedett köveket a kut körüli gödrök feltöltésére, hegyi legelőn gátak építésére használjuk fel; a cserép-, pléh-, üveg- és vasdarabokat pedig — összeszedve — a legelő félreeső részén ásott gödörben elföldeljük.

Melyek azok a növények még a legelőn, amelyek a gyepzet fejlődését akadályozzák, a legelő értékét csökkentik?

A bokrok, mert menedéket adnak sok kártékony ro-

varnak, nedvességet, tápanyagot vonnak ki a talajból és — mivel a bokrok rendszerint tövisesek is — az alattuk lévő gyepvezetékhez a legelőállat nem tud hozzájutni.

A sík legelőn mely bokrokat nem szabad kivágni?

Azokat a bokrokat nem szabad kivágni a sík legelőről, amelyek a fásítás védelmét szolgálják, vagy amelyek közepéből fa nő ki és még azokat a bokrokat, amelyek a sertéslegelő bejáratánál vannak, hogy az állatok vakarózhassanak és tisztíthassák magukat. Minden más bokrot a sík legelőről ki kell irtani.

A hegyi legelőn mely bokrokat kell meghagyni?

A fentieken kívül azokat, amelyek vízvédelmi szempontot szolgálnak, más szóval vizmosásokat kötnek.

Mikor kell a bokrot irtani?

Julius, vagy augusztus hónapban, a legnagyobb kánikulában, mert ha a bokor gyökerét ilyenkor elvágjuk, az elszárad, kipusztul.

Hogyan történik a bokor irtása?

A bokor gyökérzetét legalább 20 cm-re — egy arasznyira — a föld alatt irtókapával elvágjuk. A kivágott bokor helyét földdel behuzzuk, majd komposztrágyával megtrágyázzuk és fűmaggal bevetjük.

Mire kell vigyázni a bokor irtásánál?

Arra, hogy mentől kisebb sebet ejtsünk a gyepen.

Mire használjuk fel a kivágott bokor rőzséjét?

Sík legelőn a fásítások védelmére szolgáló kerítések készítésére, vagy egyes fák töveinek védelmére, vagy a

pásztornak adjuk oda tüzelésre, hegyi legelőkön vizmosások megkötésére szolgáló gátak, sövények létesítésére.

Mivel történik a vizmosások megkötése?

Sövényekkel és gátakkal.

Milyen gátak vannak?

Vannak kő gátak, beton gátak és rőzséből készült gátsövények.

Hogyan keletkezik a vizmosás?

A hegyről lerohanó víz eleinte csak kis árkot mos a talajba, amely később nagy szakadékká mélyül; tehát nagy területet vesz el a legelőből.

A vizmosások megkötését hol kell kezdeni?

Mindig a vizmosások keletkezési helyén épített gáttal, vagy sövényvel.

A gátak készítése kinek a kötelessége?

A legelő vezetőségének.

Kinek a kötelessége a gátakat karbantartani, vagyis az átszakított gátak kijavítása?

A pásztornak.

Milyennek kell lenni a jó gátnak?

Erősnek, tömörtnek, a vizmosás irányára homorúnak, a két szélén pedig felhajtottnak, vagyis a jó gát úgy néz ki, mint egy kettévágott pásztorkalap.

Miért károsak a vakondturások a legelőn?

A vakondturások azért károsak a legelőn, mert keletkezésükkor a legelő gyepvezetékéből aránylag nagy helyet

temetnek be, begyepesedéssükkel pedig a legelő talaját egyenetlenné teszik.

Mikor kell a vakondtúrásokat eltüntetni?

Akkor, amikor még teljesen frissek, mert ilyenkor még lábbal is könnyű azokat szétrugdálni, vagy szétgereblyézni. Az így — 1-2 cm vastagságra — szétgereblyélt vakondtúrás alól a növényzet újból kihajt, tehát kártétel a legelőt nem éri.

A begyepesedett vakondtúrásokat és zombékokat mikor kell elegyengetni?

Ősszel, a behajtás után.

Hogyan történik a begyepesedett zombékok szétteregetése, szétrónázása?

Irtó kapával felvágjuk és a talpukkal felfelé fordítjuk. Az így felfordított vakondtúrást a tél fagya széjjelszivja és elporlasztja, tavasszal szétfogasolandók, a helyüket komposztfölddel megszórjuk és fűmaggal bevetjük.

A gyomokon, bokrokon kívül milyen káros növény fordul elő a legelőn?

A moha.

Mit jelent a moha a legelőn?

A legelő talajának elszegényedését, a kiéltiséget jelenti.

Hogyan lehet legjobban és legeredményesebben irtani a mohát?

Ugy, hogy az állatokat a mohás legelőrészen deleltetjük, a megfektetett részeket fogasoljuk, mert az állatok által elhullatott trágyával a talajba tápanyag kerül, a moha kipusztul.

Milyen árkok fordulnak elő a legelőn?

Nannak vízlevezető árkok és határárkok.

Kinek a kötelessége a vízlevezető árkok és határárkok épségére vigyázni, azokat a jószág kártételétől, taposásától megóvni és azokat karbantartani?

A pásztornak.

Mikor kell a vízlevezető árkokat és határárkokat kitakarítani, rendbeszedni?

Ősszel, a behajtás után, hogy a tél folyamán, de különösen tavasszal összegyülemlett felesleges vizet a legelőről levezessük.

Szükség van-e a legelőn fára?

Igen, mert a legelőn lévő fák, fasorok nemcsak a legelő határát rögzítik, hanem a legelő talaját a szárító szélétől megvédik, így a mező több, jobb gyepet nevel és végül, mert a legelőt értékesebbé teszik azzal, hogy kivágásukkor tekintélyes pénzüsszeget képviselnek.

Hogyan védjük a legelő gyepzetét a száradás ellen?

Az által, hogy a szárító szelek felfogására fasorokat, ligeteket telepítünk a legelőre.

A fa magasságának hányszorosáig védi a legelőt a szélétől?

Huszsorosáig.

Ha a fa ilyen értéket képvisel, mi a kötelessége a pásztornak a legelőre kiültetett fával szemben?

Azt védenie és gondoznia kell.

Mitől kell a fát leginkább megvédeni a legelőn?

A legelőállattól.

Hogyan lehet a fát legjobban megvédeni a jószágtól?

Ha azt körülkerítjük, vagy pedig körülárkoljuk, de elsősorban azáltal, hogy nem engedjük a fa közelébe a

legelőjóságot mindaddig, míg a fák annyira meg nem erősödnek, hogy a legelőjóság dörgölődését kibírják.

**Ivó fákat a jóság kártételétől?
Mikor védi meg a pásztor legjobban a legelőt?**

Akkor, ha a fák közeit veteményezésre a pásztornak kiadják.

Milyen növényeket szabad a fák közé ültetni a pásztornak?

Sekélyen gyökerező, lehetőleg alacsony növényeket; tehát például tengerit, gabona-félét és tököt a fák közé ültetni nem szabad. Leghelyesebb, ha burgonyát, hüvelyes veteményeket, vagy gumós növényeket ültetünk a fák közé.

A pásztornak köztes művelésre kiadott fásításnál mire kell különösen vigyázni?

Hogy kapáláskor a fiatal facsemetéket ki ne vágja.

Fel szabad-e nyezni a fiatal fák törzsét?

Nem szabad, hanem az oldalhajtásokat 2—3 cm hosszúra meg kell hagyni, mert azok nemcsak a törzs erősítésére szolgálnak, hanem a fiatal fát a jóságtól is védik és szélfogóul szolgálnak.

Hogyan történik a fásítás körülárkolása?

Olyan árokkal, amelynek a legelő felé eső oldala menedékes, a fásítás felé eső oldala pedig meredek, mert így az állat ha az árkon keresztül akar mászni, — tekintettel arra, — hogy a fara magasabban van, mint az eleje csak nehezen tud átvergődni. Az egyenlő oldalú árkot, az állat könnyen keresztül ugorja.

A tápláló jó gyepen kívül mire van még nagy szüksége a legelő jóságnak?

Elegendő, jó ivóvizre.

Honnan juthat hozzá az állat a legelőn ivóvízhez?

Forrásokból, folyó vízből és kutakból.

Milyennek kell lenni az itatóhelynek?

Tisztának, jó karban levőnek, környékének pedig sár- és gödörmentesnek.

Milyennek kell lenni a jó ivóvíznek?

Tisztának, egészségesnek és elégségesnek.

Jó-e a forrásvíz az itatásra?

Igen, ha annak vize sziklából, kavicsból, éles homokból fakadó, mert akkor tiszta és egészséges. Az agyagban, palában talált forrás ellenben többnyire gyenge, nem állandó és vize szürkés, sárgás, nem tiszta, nem egészséges.

Hogyan állapíthatjuk azt meg, hogy a forrás vize elegendő-e a legelőre járó állatok itatásához?

Tapasztalat szerint, ahány liter vizet ad a forrás percenkint, annyiszor 100 drb. felnőtt szarvasmarhát képes vízzel bőven ellátni. Nem helyes azonban, ha a földből kibuggyanó forrás vizét minden *foglalás* nélkül vezetjük a vályukba, hanem az előtörő vizet erre a célra külön készített betonhengerek vagy gyűrűk segítségével vezetjük a szintén betonból készült gyűjtőaknába és onnan, amikor és amennyi szükséges, a vályukba.

Mikor a legkönnyebb a jóság vízzel való ellátása?

Ha a legelőn itatásra alkalmas folyó vagy patak van. Közvetlenül a patakból itatni csak akkor szabad, ha a medre köves, kavicsos, főnyes és a víz nem hideg. A patakból való közvetlen itatás még akkor sem helyes, ha a meder erre alkalmas, mert a *folyóvíz nem tiszta és nem egészséges*, hiszen folyása közben különféle fertőző anyagokkal, így elsősorban szeméttel, emberi és állati ürülékkel, döggel telik meg, amelyek a patak vizét tisztátalanná, fer-

tőzővé, egészségtelenné teszik. Ennek következtében a folyóvizből ivó állat sok és veszélyes járványos betegségnek, így elsősorban a száj- és körömfájásnak és lépfeneknek van kitéve.

Milyen berendezésre van szükség, ha mégis a patak vizét vagyunk kénytelenek itatni?

Elsősorban vályukra és vízszűrő csatornára, mert akármilyen módon emeljük ki a patakából a vizet, akár gémeskutszerkezettel, akár duzzasztással, ha átvezetjük azt egy olyan csatornán, amely kővel, kavicsal, majd faszénnel van megtöltve legalább 4—5 méter hosszúságban, a patak vize mégis némileg megsűrve kerül a vályukba s így itatásra.

Kinek a kötelessége az itatóhelyek és azok környékének karbantartása?

A pásztornak.

Melyek a leggyakrabban előforduló itatóhelyek a legelőn?

A kutak.

Mit vizsgál meg mindennap a pásztor a kutban?

Hogy abba nem kerültek-e bele valami szemét — vagy állati és növényi hulladékok.

Ha hulladékot lát a kut vizében a pásztor, mi a kötelessége?

Azt onnan azonnal eltávolítani.

Szabad-e a kutból más állatokat is itatni, mint a legelőre járó jószágot?

Nem szabad, mert az idegen — az országuton járó —

állat sok betegséget összeszed és így könnyen megfertőzheti az itatóhelyet.

Hogyan akadályozhatjuk azt meg, hogy a kutba hulladékok kerüljenek, vagy idegen jószágot itassanak belőle?

Ugy, hogyha a kut kávájára sarkon mozgó fedőlapot szerelünk, amelyet a pásztor itatás után lezárhat és a kulesot magával viszi.

Milyennek kell lenni a gémeskutaknál a kutágasnak, gémnek és az ostorfának?

A kutágas legyen erős, ép és álljon szilárdan a földben, a kutágásra a gém vastengellyel legyen felszerelve, az ostor láncra erős és ép szemű. Nem szabad tehát a láncszemeket dróttal összekötözni.

Miért oly fontos ez?

Azért, mert hogyha a kutágas gyenge és mozog, a hozzádörgölődő állat könnyen kidöntheti és kárt tehet emberben, állatban egyaránt. A rosszul felszerelt gém könnyen lezuhan, míg a gyenge ostorlánc a vízhozás közben elszakadhat, a lezuhanó vödör pedig magával ránthatja a pásztort a kutba.

Szabad-e koloncot dróttal ráakasztani a gémre?

Nem szabad, mert a drót mozgás közben elvásik, a kolonc leszakad és agyonüthet valakit. A gémre fanehezéket és azt is csak erős vascsavarokkal szabad ráerősíteni.

Mi a kötelessége a pásztornak a vályuval és a kut vödörével szemben?

Azokat legalább naponta egyszer gyökerkefével, vagy ha azt nem bocsát rendelkezésére a legelőérdekeltség vezetőse, erős szalmacsutakkal alaposan kisurolni.

Milyennek kell lenni a kut környékének?

Tisztának, sár- és gödörmentesnek, valamint domborúnak, hogy az állat eleje magasabban álljon itatás közben, mint a hátulja.

Miért nem szabad a kut körül gödörnek, sárnak lenni?

Azért, mert a sárban különböző állati betegségek okozói tanyát ütnek, elszaporodnak és a gödörből a kutba beszivárgó piszkos lé megfertőzi a kut vizét, tehát különböző ragadós állati betegségeknek lehet az előidézője.

Hogyan kell elvezetni a vályuból a fölösleges vizet? Szabad-e azt a vályu alá engedni?

Nem, hanem a fölösleges vizet a vályuból zárt fa- vagy téglacsatornán, vagy használt kazáncsőveken keresztül — a vályutól legalább 10 m-re — emésztőgödörbe kell elvezetni.

Milyennek kell lenni a kut vályujának?

A vályunak repedésmentesnek és hengeresnek kell lenni, mert így az abból kicsepegő víz nem áztatja fel a vályu alatt a földet és nem képződik sár és gödör.

Kinek a kötelessége a vályu körül képződő gödröket betölteni?

A pásztornak.

Milyennek kell lenni a kut kávájának?

Épnek, erősnek és repedésmentesnek.

Hogyan akadályozhatjuk meg legjobban azt, hogy a kut kávájához, vagy a kut ágasához az állatok hozzádörgölözdhessenek?

Azáltal, hogyha a kut káváját és ágasát karámkerítéssel vesszük körül.

Mire kell vigyázni a zuhatag-, vagy ártéskutak karbantartásánál?

Arra, hogy azok vizemelõ szerkezetei, vagy vízkibocsátó csövei tiszták, jól működők, s az állatok által hozzáférhetetlenek legyenek. Ezért ezek köré is okvetlenül karámkerítést kell készíteni.

Szabad-e ugyanabból a vályuból szarvasmarhát, sertést, kecskét, libát itatni?

Nem szabad.

A kuttól milyen távolságban szabad lenni a sertésfürösztőnek?

A sertésfürösztőnek a kuttól legalább 10 m-re kell lenni.

Milyen anyagból készült sertésfürösztő a legjobb?

A betonból, amelynek oldalai enyhén lejtjenek és lépcsőzetesek.

Milyennek kell lenni a sertésfürösztőnek?

Tisztának.

Szabad-e a jászagot állandóan egy helyben deleltetni?

Nem szabad, mert az egy helyben való deleltetés következtében az állatok a gyepezetet teljesen kitiporják és az általuk elhullatott trágya olyan bujává teszi a talajt, hogy az abból fejlődő növényzetet az állatok nem eszik meg, de főképen azért nem szabad egy helyben deleltetni, mert akkor az állatok által elhullatott trágyából a legelő többi részére nem jut, már pedig a legelő gyepezetének — éppen úgy, mint a szántóföldi növényeknek — a trágyában lévő tápanyagokra okvetlenül szüksége van. Ezt úgy érjük el, ha a deleltőhelyeket megfelelőképpen változtatjuk.

Mennyit képes egy állat egy legeltetési időny alatt betrágyázni?

Körülbelül $\frac{1}{2}$ kat. holdat, tehát ha a delelőhelyeket megfelelőképpen változtatjuk, 100 számosállat egy legeltetési időny alatt — kihajtástól beszorulásig — 50 kat. holdat képes betrágyázni.

Mennyi ideig kell egy helyen deleltetni?

Addig, ameddig azt a legelő talaja, gyepezete megengedi, de 2 hétnél tovább semmi esetre sem.

Hogyan érti azt, hogy addig szabad egy helyben deleltetni, míg a legelő talaja megengedi?

Laza, homokos talajon a delelő állatok hamarabb kiptorják a gyepezetet, mint a kemény, tömöttebb talajon. Ezért a homokos talajon néha csak 1—2 napig deleltethetünk egy helyen, míg kötött talajon a gyepezet a deleltetést 2 hétig is kibírja. Tehát csak addig szabad egy helyben deleltetni, míg az állatok tiprásukkal a gyepezetben kárt nem tesznek.

A delelőhelyek változtatását mivel lehet megkönnyíteni?

Vakarófák leállításával, gulyalegelőn a pásztorkunyhó továbbállításával vagy szózkocsi továbbhuzásával, mert az állatok a deleltetési idő alatt mindig azt a helyet keresik fel elsősorban, ahol vakarozhatnak, vagy sót találnak.

Melyik a legjobb vakarófa?

Az ugynevezett „sárospataki szózó-vakarófa“.

Hogyan néz ki ez?

Egy legalább 3 m. magas, 20—25 cm. átmérőjű egyenes akáctörzs, amelyet tuskójával együtt szedünk ki a földből, a kéregtől megtisztítunk, azután az oszlop oldalára — a merőleges átlók irányában — 2—4 db. ócska dobsint csa-

varunk fel, olyan módon, hogy a felső végük az oszlop vékonyabb felső lapjától számított 40 cm-nél kezdődjön. A lekérgezett akácfaoszlop felső vékonyabb bütülapjába kerékagyfuróval 40 cm. mély és 8 cm. széles lyukat furunk, amelynek fenekét a dobsinek között — a merőleges átlók irányába — 3—4 mm-es vékonyabb furóval, kis lejtéssel csurgóra furunk. A szózóüreget törött marhasóval megtöltjük, amelybe a pásztor — deleltetés előtt 1—2 csu-
por vizet betölt, a víz a sót feloldva, a dobsinek között lévő szózólyukakon kiszivárog. A fektető helyek változtatásánál a szózó-vakarófát a kijelölt uj fektető (delelő) helyen kell felállítani.

A szózó-kocsi milyen?

Egy peremmel ellátott 40×50 cm-es, erős kerekre szerelt asztallap, amelyre kősót helyezünk el, ezt az alkalmatosságot a pásztor odahuzza, ahol deleltetni akar, a jószág pedig, hogy sószükségletét kielégítse, ott delel, ahol a szózkocsi áll.

Hol kell kezdeni a fektetést?

A fektetést a legelőnek mindig a legmagasabb, tehát a legsoványabb, a leggyomosabb részén kell kezdeni.

A delelőhelyekkel a deleltetés után mit kell csinálni?

A delelőhelyeket, a fektetés változtatása után el kell fogasolni, vagy elgerezelyezni, hogy az állatok által elhullatott trágyalepények széjjelszaggatódjanak, ami által a trágya egyenletesen terül szét a megfektetett területen, részben bemunkálódik a talajba és azonkívül annak elhordása is lehetetlenné válik.

Szabad-e a trágyát a legelőről elhordani?

A trágyát a legelőről elhordani nem szabad és arra elsősorban a pásztornak kell felügyelni. A trágya elhordását a legelőről a törvény szigorúan bünteti.

Mivel lehet még a legelőt trágyázni?

A legelőt lehet még trágyázni a karámban összegyűlt trágyával, istállótrágyával, komposzttrágyával, trágyalével és műtrágyával.

Milyen istállótrágyával szabad a legelőt trágyázni?

Teljesen érett, földszerű — tehát nem szalmás — istállótrágyával, amelyet ősszel hordunk ki és szórunk szét egyenletesen a legelőn. Ugyanez vonatkozik a karámtrágyára és a keveréktrágyára is.

Honnan kerül a legelőre istállótrágya?

Az apaállatok alól, mert az apaállatok alól kikerülő trágyát sem szabad más célra, mint a legelő trágyázására felhasználni.

Miből áll a komposzt-, vagy keveréktrágya?

Földből és különböző korhadó szemétből, állati és növényi hulladékokból.

Miért értékes trágyája a legelőnek a trágyalé?

Azért, mert a trágyalében a tápanyagok oldott állapotban vannak és így a legelő gyepezete — annak kiöntözése után — könnyebben jut tápanyaghoz.

Mikor kell a trágyalevet kihordani a legelőre?

Leghelyesebb, ha ősszel hordjuk ki, a behajtás után, mert így tavaszra a trágyalé hatására a gyepezet erőteljes fejlődésnek indul és azonkívül, mert a nyáron, vagy tavasszal kiöntözött trágyalé a gyepezetet elbűdösíti, az állat az ilyen gyepet nem legeli. Ugyanezért történik az istállótrágyának, a karámtrágyának és a komposzttrágyának is a kihordása ősszel.

Ha tavasszal, vagy nyáron — tehát akkor, amikor a növényzet él és fejlődik — hordjuk ki a trágyalevet a legelőre, tisztán hordjuk azt ki? Ugy, ahogy a trágyalékutból kimerjük?

Nem, mert kiegészítene a növényzetet, hanem hétszer annyi vízzel higitjuk; csak télen — hóra — öntözhetjük ki tisztán (higitás nélkül) a trágyalevet.

A trágya, vagy trágyalé kihordása előtt, vagy után fogasolunk a legelőn?

Előtte, hogy ezzel a legelő talaját felborzoljuk, megnyissuk a trágya befogadására, vagyis a trágyából a csapadék által kimosott tápanyagok egyenletes elraktározására.

Mit kell csinálni a legelő talajával tavasszal?

Azt nagy átmérőjű hengerrel meg kell hengerezni, mert a gyepezet a tél folyamán felfagy, kiemelkedik a talajból és ha azt hengerezéssel nem nyomjuk vissza, a legelőállat könnyen kitépi, azonkívül lassabban is indul tavasszal fejlődésnek.

Miért és mikor kell a legelőt fogasolni?

A legelőt elsősorban ősszel kell jól megfogasolni, hogy a téli csapadék elraktározódását megkönnyítsük. Meg kell fogasolni minden megfektetett legelőrészt azért, hogy a megtaposodott talajt meglazítsuk, az állatok által elhullatott trágyát azon egyenletesen szétosszuk. A fogasolás a talajban lévő nedvesség elpárologását is megakadályozza és a talajra hulló csapadék gyors beszivárgását nagyban elősegíti. Ezért kell megfogasolni minden lelegeltetett legelőszakaszt is.

Milyen talajállapot a legalkalmasabb a fogasolásra?

A nyirkos talajállapot, mert ilyenkor végez a fogas tőkéletes munkát. Sáros, felázott talaju legelőt fogasolni nem szabad. Főleges munkát végzünk akkor is, ha a legelő talaja kőkemény.

Milyen fogással szabad csak a legelőt fogasolni?

Ugynevezett „csuklós rétboroná“-val, amelynek minden foga hozzásimul a legelő talajának egyenletlenségéhez. A merev és a szántóföldön használt fogas a legelő fogasolására nem alkalmas, mert az csak táncol a legelőn és annak gyepezetét össze-vissza szaggatja, nagy sebhelyeket ejt rajta.

Mikor szabad megkezdeni tavasszal a legeltetést?

Tavasszal a legeltetést általában akkor szabad megkezdeni, amikor a legelő talaja azt megengedi, vagyis amikor az állat lába nem süpped bele a legelő talajába és a növényzet is elég fejlett.

Hol kell megkezdeni tavasszal a legeltetést?

Mindig a legelő legmagasabb részén, mert ez a rész sül ki leghamarabb, vagy más szóval itt vénül el leghamarabb a gyepezet.

Mi a pásztor kötelessége tavasszal, a legeltetés megkezdése előtt?

A pásztor a legeltetés megkezdése előtt elsősorban kiszurkálja, összeszedi és elégeti a legelőn a mérges gyomokat. Ha a legelő nem volna fasorokkal szakaszokra beosztva, akkor a legelőt a legelőgazda utasítása szerint — a kihajtásra kerülő állatok létszámához igazodva — több egyforma szakaszra osztja, felállítja a vakarófákat a legelő azon részére, ahol az első napokban deleltetni akar; felszereli a kutat, rendbe hozza annak környékét és végül összeszedi a legelőn esetleg feltalálható köveket, cserép-, plédarabokat, növényi és állati hulladékokat, egyszóval a legelőt teljesen rendbeteszi.

Legeltetés közben hol jár a pásztor?

Legeltetés közben a pásztor mindig a legelőállatok előtt jár és úgy engedi azokat maga után, hogy minden kis részét a legelő gyepezetének megfelelőképpen haszno-

sítsák, más szóval az állatok csak oda lépjenek, ahonnan már a füvet, a gyepet lelegették.

Tavasszal a legelőhöz hogyan kell hozzászoktatni az állatokat?

Tavasszal a legelőhöz az állatokat fokozatosan kell hozzászoktatni, tehát a kihajtás első napján csak 2—3 órát és azután naponként 1—2 órával hosszabb ideig tartjuk kint az állatokat a legelőn.

Szabad-e egyszerre az egész legelőre ráengedni az állatokat?

Nem, csak részletekben úgy, hogy a legelőjóság minden egyes darabot, ugyszólván minden fűszálat értékesíthessen.

Miért szükséges tehát a legelőt szakaszokra beosztani?

Mert csak így tudjuk helyesen és kellőképpen értékesíteni, kihasználni a legelőt.

Mire kell ügyelni a legelőszakaszok beosztásánál?

Arra, hogy egy-egy szakasz ne legyen nagyobb, mint amit a legelőre járó jóságok 2—3 hét alatt le tudnak legelni.

Hogyan történik a kijelölt szakaszok legeltetése?

A pásztor a legelőjóság előtt járva, a legeltetést úgy kezdi el és úgy irányítja, hogy délre — az itatás idejére — az állatok *legelve*, a kuthoz érjenek; deleltetés után a delelőről megint *legeltetve megy ki* a jósággal, tehát arra vigyáz, hogy a legelőnek még le nem legeltetett részén a jóságot ne sétáltassa, de viszont arra is ügyelnie kell, hogy a legeltetett részen csapások ne képződjenek.

Mit kell csinálni a lelegettetett szakaszokkal?

A lelegettetett legelőszakaszokat a felmagzott kóróktól, esetleg megmaradt gyomoktól kaszálassal meg kell tisztítani és azután megfogasolni.

Szabad-e a lelegeltetett legelőszakaszokat járni?

Nem szabad, hanem azt pihenni hagyjuk mindaddig, míg az összes szakaszokat lelegeltetjük, mert addig a gyepezet a fektetési trágázás, fogasolás után magához jön, újból sarjadzani kezd, tehát a jószág újból táplálékot talál rajta.

Ősszel meddig szabad a legelőn legeltetni?

Ősszel a legelőn addig szabad legeltetni, míg azt az időjárás és ezzel kapcsolatosan a legelő talaja megengedi. Tehát helytelen és a legelőállatokra káros, hogyha az őszi hideg esőben legeltetünk, de ugyiszintén káros ez a legelő talajára is, mert a felázott legelőt az állat összetapossa és ezzel annak értékét, jövő évi termés hozamát csökkenti.

Miért káros a téli legeltetés?

A téli legeltetés a legelőre azért káros, mert a legelő gyepezetén az állatok harapásai következtében sebhelyek keletkeznek, amelyen keresztül a fagy behatol, a növényt megöli; azonkívül, mert a növényzet nem kapja meg a természetes téli pihenőjét, tehát nem erősödhet meg a következő tavaszig és így később, gyengébben hajt ki. A téli legeltetést a következő évben megsínyli a legelő.

Mi a pásztor teendője ősszel a behajtás után?

Elsősorban leszereli a kutat, a fa-, vagy vasvályut felfordítja, a betonvályut betakarja, a kut káváját lezárja, az ostort, vödröt leszereli. Ha zuhatagkut van a legelőn, annak leszerelését a községi kováccsal együtt elvégzi. A vakarófákat kiássa és jelenti a társulat vezetőségének, hogy a kuffelszereléseket, vakarófákat vitesse be. További kötelessége a pásztornak a felmagzott kórókat és gyomokat letakarítani, azokat elégetni, a vízlevezető és határárkokat rendbehozni, a kut környékét feltöltögetni.

II. rész.

A legelőállatok gondozása és védelme.

Miért fontos a legelő?

A legelő azért fontos, mert azon találja meg az állat olcsón a legtermészetesebb táplálékot és életmódot.

Mit talál az állat a jó legelőn?

A jó legelőn az állat jó és hasznos gyepezetet, ezzel megfelelő táplálékot és bőséges jó vizet, mozgást, levegőt és napfényt talál.

Melyik állat értékesíti legjobban a legelőt?

A növendékállat, mert annak van legnagyobb szüksége a jó legelőn élő növényzet tápanyagára, a mozgásra, levegőre, napfényre. Azért kell a növendékállatnak a legelő legjobban és legnagyobb részét biztosítani, mert az ezeket meg érte a legjobban.

Ha különböző fajú és korú állatokat legeltetünk egy és ugyanazon legelőn, mi a helyes legeltetési sorrend?

Először a növendék szarvasmarhát legeltetjük, utána a felnőtt szarvasmarhát, helyesebben a tejelő és vemhes állatokat, azután a lovat és végül — bár ez helytelen — a birkát.

Miért kell először a növendékállatot, azután a tejelő és vemhes szarvasmarhát, utána a lovat legeltetni egy és ugyanazon legelőrészen?

Azért, mert a növendék szarvasmarhának van a legjobb, legbőségebb takarmányra szüksége, ezenkívül fiatal

korával járó nyugtalansága miatt nem legeli le tökéletesen a legelőt, így az utána következő tejelő és vemhes szarvasmarha azon még elegendő tápanyagot talál. A ló pedig, — tekintettel arra, hogy nem a nyelvvel tépi le a fűvet, mint a szarvasmarha, hanem a fogaival harapja azt le, még a szarvasmarha után is talál elegendő tápanyagot, viszont a birka, ha a ló után következik, apró, mozgékony ajkával tökéletesen legeli a legelő gyepezetét. Leghelyesebb azonban, ha csak egy mód és lehetőség van rá, a birkát külön legelőrészen legeltetni a többi állattól, mert a legelő gyepezetét annyira legeli, hogy utána, ha a legelőt pihentetjük is, más állatok, úgymint a szarvasmarha és a ló elegendő tápanyagot abban a legeltetési időnyben már nem talál.

Miért kell mindig a sertéseket külön legelőrészen legeltetni?

Azért, mert a sertések a legelőt összeturják és azonfelül trágyájukkal annyira teleszórják, hogy más állat, vagyis a szarvasmarha és a ló, de még a juh sem legel szívesen utánuk.

Hogyan akadályozhatjuk meg azt, hogy a sertések a legelőt felturják?

Azzal, hogy a sertések orrát a kihajtás előtt megkarikázzuk.

Szabad-e a libát megtűrni a lábasjószág, úgymint a szarvasmarha, ló, juh és sertés legelőjén?

Nem szabad, mert a liba ürülékével annyira szennyez a legelőt, hogy azt más állat értékesíteni nem tudja, azonfelül elhullatott pehelytollai az állatok léggy- vagy emésztőszerveibe kerülve, azokban súlyos természetű megbetegedéseket okozhatnak.

Mennyi legelőre van szüksége egy számosállatnak naponta?

Egy felnőtt, vagyis kifejlődött szarvasmarhának, amit számosállatnak nevezünk, naponta olyan nagyságu legelő-

területre van szüksége, amelyről 50 kg. fűvet tud lelegelni. Így tehát mentől kisebb területen találja meg az állat az 50 kg. fűvet, annál jobb a legelő, annál több állatot bír eltartani, tehát annál nagyobb a teherbíró képessége.

Mennyi vízre van szüksége egy számosállatnak naponta?

Egy számosállatnak naponta átlagosan 30—40 liter vízre van szüksége.

A legelőállatokat hogyan kell csordákba besztani?

A legelőállatokat úgy osszuk be csordákba, hogy egy-egy csordába lehetőleg egyforma koru és ivaru állatok kerüljenek, vagyis a növendékállatokat válasszuk külön a felnőtt állatoktól, továbbá a hímivarú, vagy ivartalanított állatokat a nőivarú állatoktól, másszóval a tinókat az üszöktől, a teheneket az ökröktől és így tovább.

Mennyi jószágnak tudja helyesen gondját viselni egy pásztor?

Egy pásztor megfelelő bojtárral együtt 120—150 számosállatnak tudja kellőképen gondját viselni.

Miért nem szabad két éven aluli üszőborjukat ugyanabban a csordában járattatni, ahol bika van?

Mert az 1—2 év között lévő üszőborjuk már ivarérettek és így időelőtt bepározkodhatnak, ami úgy az üszőre, mint a születendő borjura káros hatással van.

Mikor nevezzük ivaréretnek az állatot?

Amikor először ivarzik.

Szabad-e ilyenkor az állatot bepároztatni, vagy párosításra használni?

Nem szabad, mert ez a további fejlődésének a rovására megy, akkor szabad tehát az állatot bepároztatni, vagy

párosításra használni, amikor az tenyészerett lett, vagyis amikor fejlődésének háromnegyed részét elérte. Ez például a piros-tarka üszőnél 2 éves kor után, a fehér magyar üszőnél 3 éves kor után következik be.

Miért nem szabad a pásztornak hosszú botot járni a legelőn?

Azért, mert a törvény értelmében a pásztornak a rábizott állatokat ütni-verní nem szabad, a hosszú botot mérgeiben könnyen használhatja erre a célra. Végül, mert ha a pásztornak hosszú bot van a kezében, arra rátámaszkodik, elbámul és így kötelességét nem teljesíti.

Mivel szabad a pásztornak az állatot terelni?

Csak ostopattogatással.

Milyen kutyát szabad tartani a pásztornak?

Magyar terelő pásztorkutyát.

Mit kell csinálni a jószág mellett tartott terelőkutyával?

Vesztség ellen be kell oltani. Tavasszal a kihajtás előtt a kutyában lévő bélférgeket ki kell hajtani és a kutya szemfogát el kell szedetni.

Hogyan kell a pásztornak a rábizott jószággal bánni?

Kiméletesen, mert ha a jószágot valamilyen károsodás éri, azért a pásztor anyagilag felelős és ezenkívül vagy azonnal elveszti állását, vagy pedig jövőre nem fogadják fel.

Szabad-e a csordába 1 éven felüli méncsikót, 9 hónapnál idősebb bikaborjut, 6 hónapnál idősebb kanmalacot legeltetni ott, ahol növendék, vagy számosanyaállatok legelnek?

Nem szabad, mert ezek az állatok már ivarérettek, az anyaállatokat bepárosítják, már pedig a köz- és közös-

legelőn legeltetett jószágokat csak törzskönyvezett, tenyészizgazolvánnyal ellátott, tehát köztenyésztésre engedélyezett apaállatokkal szabad párosítani.

Kinek kell jelenteni, ha a legelőn valamelyik állat bepárosodott?

Ha a legelőn valamelyik állat bepárosodott, azt lehetőleg még aznap jelenteni kell az állat tulajdonosának.

Miért szükséges ez?

Azért, hogy az állat tulajdonosa előre kiszámíthassa az ellés időpontját és arra vonatkozólag a megfelelő előkészületeket megtehesse.

Hogyan kell bánni a pásztornak a vemhes jószággal?

Különös gondtal és kimélettel.

Mihez kell igazítani a legeltetés menetét, vagyis a legeltetési rendet?

A vemhes állathoz, mert az rendszerint leghátul, a többtől félrehúzódva mohón eszik. Mikor az jóllakott, a többi, nem-vemhes állatnak is jól kellett laknia, mert hiszen a vemhes állat másodmagának eszik, tehát sokkal több tápanyagra van szüksége, mint a nem vemhes állatnak. Mikor a vemhes állat inni megy, akkor kell a többi jószágot is az itatóhelyhez engedni.

Egészséges-e az állat szempontjából az, ha folyóvízből itatjuk?

Nem egészséges, mert a folyóvízbe különböző emberi, állati és növényi hulladékok kerülnek, azok ott rothadásnak indulnak, feloldódnak, a folyó vizét megfertőzik, vagy pedig ragadós betegségben szenvedő állatok isznak a folyóból, vagy azok hulláit sodorja magával a folyó, így tehát a folyó vize fertőzött és különböző állati megbetegedések okozója lehet.

Melyik víz a legjobb az itatásra?

Legjobb a forrásvíz, ha azt megfelelő itatóberendezéssel látjuk el. De igen jó az artézi-víz, megfelelő a tisztán tartott, bővizű gémes-, vagy Zuhatag-kút vize is.

Hogyan lehet meggyorsítani az itatást?

Amikor a pásztor látja, hogy a vemhes állatok a kut felé igyekeznek, előremegy, a vályukat teljesen telehuzza vízzel és az itatás alatt állandóan arra ügyel, hogy a vályu színültig legyen vízzel, mert a színültig telt vályuból több állat tud egyszerre inni, mint a félig töltött vályuból, amelyben csak úgy juthat vízhez az állat, ha a fejét oldalt fordítja.

Mire kell a pásztornak különösen vigyázni az itatásnál?

Elsősorban arra, hogy a jóság sohasem igyék igen hideg vizet, mert az, különösen felmelegedett állapotban veszélyes. Azonkívül a tulságosan hideg vízből a jóság nem iszik annyit, hogy szomjúságát eloltaná és emiatt azután nem is eszik rendesen, leromlik. Az állatokat rendről-rendre kell engedni az itatóhoz és az első időben minden növendékállatot meg kell figyelni, hogy hogyan iszik, mert igen sok van közülük olyan, amely *falni akarja a vizet*; az orrát egészen a vályu fenekére nyomja s úgy szivja fel a vizet, mert az ilyen vízfaló állatnak többnyire *idült orrhurulja* van. Erről a rossz és veszélyes szokásról a pásztor úgy szoktathatja le a fiatal állatot, hogy utoljára eresztí a vályuhoz és csakhamar el is zavarja onnan.

Hányszor itassunk naponta?

A csordát naponként kétszer, nyári nagy melegben háromszor-négyszer is meg kell itatni, de csak akkor, ha a jóság már evett, mert éhesen nem esik jól az állatoknak a víz és könnyen gyomorhűdést kaphat.

Meddig kell delettetni?

Delettetni addig kell, míg a vemhes állatok ki nem ké-

rődzték magukat, ha azok felálltak, akkor folytathatjuk a legeltetést.

A nyári nagy melegben hogyan védjük a legelőjóságokat a léptől?

Ugy, hogy az állatokat partosabb, széljártabb helyekre állítjuk, mert a legyek a széljárást, a levegő mozgását nem szeretik, azok mindig olyan helyen találhatóak meg nagy számban, ahol szélcsend van, a levegő mozduatlan, pl.: a fák alatt.

Hol kell megállítani a legelőjóságot nyári viharban?

A legelőnek valamelyik lejtős, partoldalas részén hátal a szélnek, hogy az eső alattuk elfolyjon, ne gyűljön össze az állatok lábainál.

Szabad-e a fák alá terelni a jóságot viharban?

Nem szabad, mert a viharban a fák mozgása az állatot idegesíti és a lesújtó villámok kárt tehetnek a menedéket kereső állatokban.

Miért káros az állatokra a késő őszi legeltetés?

Azért, mert a hideg szél és az őszi esők hűléses megbetegedéseket okoznak, vemhes állatoknál pedig elvetélést. Azonfelül a késő őszi fű, — bármily üde zöld is, — tápanyagtartalma kisebb, mint a tavaszi, vagy nyári gyepzeté, így rendszerint az állat nem talál annyi táplálékot, mint amennyit veszít azáltal, ha hidegben, esőben legel.

Miért van szükség a legelőn dörgölődzfára?

A legelőn dörgölődzfára azért van szükség, hogy az állat, amelyet gazdája a legeltetési idő alatt rendszerint nem tisztogat, a bőrre ráakodott különböző idegen anyagot és bőrhámleadékot magáról letakaríthassa, tehát nyugodtabb, jobb érzése legyen, ami igen fontos, mert a nyugodtabb állat jobban értékesít, többet termel, több hust rak

III. rész.

Az apaállatok gondozása, takarmányozása és használata.**Milyen párosítások vannak?**

Van kézből és szabadon történő párosítás.

Miért nem jó a szabadon való párosítás?

A szabadon való párosítás azért nem jó, mert az apaállat a csordában járva, egy-egy üzekedő tehenet kiválaszt magának, azt egész nap hajtja, azt naponta többször beugorja, (a többi folyatókat elhanyagolja); az apaállat így teljesen lejárja, ledolgozza magát, leromlik. Tehát a társulat vezetősége által nagy költséggel vásárolt értékes apaállat rendszerint egy év alatt annyira tönkremegy, hogy azt ki kell selejtezni, újat kell helyette beszerezni.

Miért helyesebb a kézből való párosítás?

A kézből való párosításnál az apaállatok külön legelőrészen legelnek, naponta egyszer, legfeljebb kétszer fedeznek, megfelelő takarmányozásban és gondozásban részesíthetők. A párosítási jegyzék alapján mindig megállapítható, hogy az üszőborjuk melyik bikától származnak, így tehát ha azok tenyészképesek lesznek, más bika alá kerülhetnek. Végeredményben a kézből való párosításnál, vagyis abban az esetben, amikor a folyató tehenet a bikához visszük, a nagy költségen vásárolt apaállatok tovább, több éven át eredménnyel használhatók.

Az apaállatok gondozásával ki van megbízva?

A pásztor.

Milyennek kell lenni az apaállat istállójának?

Elsősorban tisztának, tágasnak, levegősnek és világosnak.

Kinek a kötelessége az apaállatistállót tisztántartani?

A pásztornak.

Mit kell ezért tennie?

Az istállót legalább minden hónapban egyszer kreo-
linos mésszel lemeszeli. A jászolt, az istállóban lévő fából
készült felszereléseket lugos vízzel lemosni, a trágyát na-
ponta legalább háromszor az istállóból kivinni, az egész
istállót, annak szögleteit, a jászol alatt lévő részét is tel-
jesen tisztán tartani.

Hogyan védekezünk az istállóban a legyek ellen?

A legyek az istállóban az apaállatokat állandóan nyug-
talanítják, tehát azok evését, kérődzését, pihenését zavar-
ják, ezért a pásztornak arra kell törekednie, hogy az is-
tállóban mentől kevesebb légy legyen. Ezt először a *tisz-
tasággal* éri el, mert a legyek elsősorban ott ütnek tanyát,
ahol piszok van; azonkívül az istálló ablakait nyáron kék-
szinűre be kell meszeli, az ajtó szemöldökfájára szalmá-
ból fonott függönyt kell erősíteni, úgy, hogy az az apa-
állat hátát, amikor az istállóba bejön, végigsimítsa, tehát
a rajta lévő legyeket elhajtja. A legyeknek az istállóból
való távoltartását célozza az istállónak nyáron, havonta
megisméllődő és karbolineumos mésszel történő bemesze-
lése is.

Milyennek kell lenni az apaállat-istálló hidalásának?

Az apaállat-istálló hidalásának egyenesnek, simának,
ruganyosnak, vízátnemerestőnek és az állat hátulja felé
kissé lejtősnek kell lenni. Ha a hidalás gödrös, s abban
a helyen felgyülemlik, az apaállat lábai kipállnak, ez a te-
nyész-képességét károsan befolyásolja.

Milyennek kell lenni az alomnak az apaállat
alatt?

Száraznak és tisztának.

Hogyan kell az apaállatot takarítani?

Először reggel az apaállatot teljesen le kell csutakolni,
azután pedig vakaró és kefe használatával a szutyakjától
kezdve a farkbojtjáig mindenütt alaposan meg kell taka-
ritani.

Szabad-e az apaállat combján rászáradt „gané-
nak lenni?

Nem szabad, mert ha reggel a pásztor azt látja, hogy
az állat trágyába feküdt, azt azonnal langyosvízzel jól
le kell mosni és a vizet száraz csutakkal leszárítani.

Mi az apaállatgondozó pásztor teendője reggel,
ha bemegy az istállóba?

Elsősorban az állatok alól a trágyát kihordja, az al-
mot eligazítja, az állatokat leápolja és azután fog hozzá az
állatok takarmányozásához.

Milyen takarmánnyal etessük a bikát?

Nagy tápanyagtartalommal rendelkező, könnyen
emészthető takarmányokkal, mint például lucernaszéná-
val, jó rétiszenával, zabbal.

Miért nem szabad a bikának tengeriszárat, tő-
reket, pelyvát, szalmát adni?

Azért, mert ezekben a takarmányokban kevés a táp-
anyag, tehát sokat kell a bikának megenni, hogy elegendő
tápanyaghoz jusson. Így a bika hasa megnő, ugynevezett
„szalmahasa“ lesz, ami tenyész-képességének csökkenését
vonja maga után.

Miért nem helyes a bikának sok tengeriszárat
adni?

Azért, mert attól a bika elhizik, elnehezedik, lustán,

nehezen, kényszeredetten ugrik. Ezért a bika napi abrakjának egyharmad része lehet csak fengeridara.

Mennyi szénát kell adni naponta a bikának?

A bikának naponta 8 kg. jóminőségű rétiszenát vagy luernaszénát kell adni.

Mennyi zabot kell adni a bikának naponta?

Naponta és fejenként 4 kg. zabot.

A napi takarmánymennyiséget hány részben adjuk oda a bikának?

Három részben.

Az etetésnél mit tegyünk először a bika elé?

Először a szénát, azután megitatjuk a bikát és itatás után adjuk oda neki a zabot (abrakot).

Miért itatjuk meg először a bikát és azután adjuk oda neki a zabot?

Azért, mert ha megfordítva csináljuk, a zabot a bika második gyomrába lökné át a nagy kortyokban, tehát nagy erővel a gyomorba jutó víz és nagyrészt emésztetlenül kerülne ki az állatból.

Szabad-e az istállót etetés közben takarítani?

Nem szabad, mert a bikát mozgásunkkal zavarjuk, nyugtalanítjuk.

Szabad-e az apaállat istállójában, a jászol alatt háziyatul megtűrni, vagy tyukoknak tojóhelyet készíteni?

Nem szabad, mert ezen apró állatok mozgása szintén nyugtalanítja és idegesíti a bikát.

A párosodásra hozott tehenet hogyan kell megvizsgálni?

A tehennek az apaállatgondozó pásztor félrehuzza a

farkát, a szeméremajkait szójjelhuzza és ha az belül rózsaszínű, akkor a tehen egészséges, ha azonban az élénk vörösszínű, véraláfutásos, vagy azon apró sárga, vagy vörös lencseszerű gömböcskék találhatóak és véres, genyves váladék folyik belőle, akkor a tehen fertőzött, beteg, párosítani nem lehet.

Mit kell megkérdezni a tehen gazdájától?

Azt, hogy a tehen mikor ellett, vagy nem vetélt-e el?

Ellés után mennyi idő múlva lehet a tehenet bepárosítani?

Két hónap múlva, mert annyi idő szükséges ahhoz, hogy a tehen belső része teljesen rendbejőjjön. Ha a tehen elvetélt, akkor csak három hónap múlva szabad azt bepároztatni.

Etetés után mennyi idő múlva lehet a bikát párosításra használni?

Körülbelül másfél óra múlva, mert ennyi időre van szüksége a bikának a kérődzéshez.

Párosodás után meddig kell a bikának pihenni?

Ha a bika pározott, bevezetjük az istállóba és ott legálább egy órahosszat pihenni hagyjuk. Semmiesetre sem szabad a bikát a párosodás után a többi bika közé a karámba bezárni.

Naponta hányszor szabad a bikának pározni?

Naponta egyszer, igen szorult esetben legfeljebb kétszer és pedig úgy, hogy először korán reggel, másodszer pedig a kora délutáni órákban pároztatjuk a bikát, de ilyenkor dupla abrakot adunk neki.

Hogyan akadályozhatjuk meg, hogy az úgynevezett „istállózott bika“ körme túl ne nőjön?

Hogy a bika körme túl ne nőjön, azt jártatással akadályozhatjuk meg, és pedig úgy, hogy naponta a bikát leg-

alább két óra hosszat járattjuk; ebből az időből azonban kemény talajon vagy köves uton a bikának legalább fél-órát kell járnia. A jártatás nemcsak a bika körmének túlnövést és benövését akadályozza meg, hanem a bikát tenyészképes, ruganyos állapotban tartja.

A bika jártatását hogyan használhatjuk fel gazdaságosan?

Ugy, hogyha a bikát igázzuk, vagyis gyengébb munka elvégzésére szekérbe fogjuk. A befogás történhetik járommal vagy hámgával. A bikát igen jól használhatjuk a legelő megfektetett részeinek, lelegeltetett szakaszainak megfogasolására, takarmány behordására, egyszerűen könnyű munkára. A módjával igázott bika tenyészképessége növekszik, mert izmai rugalmasak, acélosak lesznek.

A tenyészkánok óljának milyennek kell lenni?

Elsősorban tisztának; az ól tisztántartása az apaállatgondozó pásztor (kanász) kötelessége.

A tenyészkánok óljának meszelése mikor és hogyan történik?

A tenyészkánok ólját nyáron havonta legalább egyszer, télen három havonként kreolinos (karbolineumos, vagy kátrányos) mésszel meszeljük ki. Ez nemcsak a betegségek okozóit pusztítja el, hanem a bolhákat, tetveket is irtja.

Hogyan kell tisztán tartani a tenyészkánok ólját?

Mindennap a trágyát az ólból ki kell takarítani.

Milyen legyen az alom a tenyészkánok alatt?

Száraz és tiszta, még pedig a téli hónapokban szármával almozzunk, a nyári hónapokban almozhatunk száraz homokkal is.

Miből áll a tenyészkánok napi takarmánya?

A tenyészkánoknak naponta és fejenként 2 kg. zabot, 1 kg. korpát, 1 kg. répát és 1 kg. burgonyát adjunk.

A napi takarmánymennyiséget hányszor és hogyan adjuk a tenyészkánoknak?

Reggel adunk: $\frac{1}{2}$ kg. répát, 1 kg. zabot; este megint $\frac{1}{2}$ kg. répát, 1 kg. zabot; és délből (ez csak télre vonatkozik): 1 kg. korpát, 1 kg. főtt burgonyával összekeverve. Természetesen gondoskodni kell a megfelelő mennyiségű sós adagolásáról is.

Eetés után mit kell a kánok vályujával csinálni?

Azt tisztára ki kell mosni és lefordítani, hogy a verebek, vagy más apró állatok hozzá ne férjenek, a betegség okozóit abba szét ne hullassák.

Miből áll a kosok takarmánya?

A kosok takarmánya átlagosan a fedeztetési idő alatt: 1 kg. lucernaszénából és 1 kg. zabból áll.

Hogyan kell kezelni az apaállatok trágyáját?

Az apaállatok trágyáját naponta az istállóból többször kihordjuk, a trágyatelepen szétterejtjük, megtaposuk és száraz időben vízzel meglocsoljuk. Ha trágyatelep nincs, akkor a trágyát kazalba rakva, kihordás után azonnal megtaposuk és nedvesen tartjuk. Ha a trágyatelep betelt vagy a kazal 2 méter magasra felemelkedett, azt leföldeljük, míg beéred.

IV. rész.

Állategészségügy.

A legelőn megsérült állattal szemben mi a pásztor kötelessége?

Azt első segélyben részesíti.

Miből áll a pásztor elsősegélynyújtása?

A megsérült állatnak olyan segítséget nyújt, amely annak fájdalmát csökkenti, esetleg elvérzését megakadályozza mindaddig, amíg állatorvos az állatot megfelelő gyógykezelés alá veheti. Ebből tehát az következik, hogy a pásztor a megsérült állatnak *csak segítséget nyújthat, azonban nem gyógyíthatja.*

Mire kell főképen vigyázni az állatok elsősegélynyújtásánál?

Főképp arra, hogy azt tiszta kézzel és helyesen végezzük el.

Mire van szüksége a pásztornak az elsősegélynyújtáshoz?

A pásztornak az elsősegélynyújtáshoz szüksége van elsősorban szappanra, törülközőre, fertőtlenítő-, kötözőszerre, bázsing-szondára, tiszta ollóra és gyógykátrányra. Fertőtlenítőszer álljon egy kis üveg jódtinktúrából és pár gramm hipermangánból. A kötözőszer egy csomag vattából, egy nagyobb tiszta fehér gyolcsból és házivászonból készült, legalább 5 cm. széles és 5 méter hosszú kötőpólyából. Mindezen felszerelésekkel a legelővezetőség szereli fel a pásztor, aki ezeket egy kis táskában hordja magával.

A vérző sebek bekötözésénél hogyan járjon el a pásztor?

Mindenekelőtt a kezét jól megmossa. Ha a sebből a **vér** csak szivárog, azt tiszta és magasról csurgatott hipermangános vízzel kimossa, a seb szélét egy kis pálcikára osavart jódtinktúrás vattával bekeni, egy nagyobb tiszta vászonba burkolt vattát a sebre tesz és azt a házivászon kötőpólyával befászlizza. Ha a sebből a vér szökőkútszerűen jön, akkor a lehető leggyorsabb módon egy nyomókötést rak a sebre, amelyet úgy készít el, hogy tiszta rongyba követ tesz és azt, ha más hirtelen nem áll rendelkezésére, az ostorszijjával rászoritja a sebtől a szív felé 1–2 ujjnyira. Az ostorszijjat addig esavarja az ostornyéllal, vagy egy darab fával, míg a vérzés el nem áll és csak akkor fog a sebre a kimosásához és bekötéséhez. Bármilyen sérülés éri az állatot, a pásztornak kötelessége arról az állat gazdáját azonnal értesíteni.

Ha az állatnak a lába eltörött, vagy kificamodott, mi a kötelessége akkor a pásztornak?

Az állatot lehetőleg nyugalmi helyzetbe helyezni, a törött, vagy ficamodott végtagra vizes ruhát rakni, de semmi szín alatt nem igazítja helyre a kificamodott vagy eltörött állati testrészt — ez az állatorvos dolga — és a balosetről azonnal értesíteni az állat gazdáját.

Általában a sérülések esetén mi az első kötelessége a pásztornak?

Az állatot elsősegélyben részesíteni és a gazdáját a történetekről azonnal értesíteni.

Ha az állat napszurástól, vagy más oknál fogva összeesik, elájul, mi a kötelessége a pásztornak?

Az állat mellére és tarkójára vizes ruhát, vizes zsákdarabot helyez és azonnal értesíti gazdáját a történetekről. Éret vágni a pásztornak az állaton semmi szín alatt nem szabad.

Miért nem szabad a pásztornak eretvágni az állaton?

Mert előfordulhat, hogy az állat például lépfenében megbetegedve esik össze hirtelen. Ha a pásztor az ilyen állaton eret vág, azzal nemcsak a maga életét veszélyezteti, hanem a legelőt is befertőzi.

Milyen megbetegedés éri leggyakrabban a szarvasmarhát a legelőn?

A felfuvódás, amelyet az állat mérges gyomnövényektől, vagy nagy mennyiségben elfogyasztott pillangós virágú növényektől (lucerna, hereféléktől stb.) kaphat.

Mit kell a felfuvódott állattal csinálni?

Ha észrevesszük, hogy valamelyik állat felfuvódott, vagyis nem eszik, nem kérődzik és a bal horpasza teljesen ki van dagadva, akkor azt azonnal igyekezünk hazahajtani, mégpedig gyors lépésben, mert a mozgatás által az állat igen gyakran meggyógyul. Ha azonban a községtől igen messze fekszik a legelő, — ez különösen a gulyalegőkre vonatkozik, — vagy az állat utközben rosszul lesz, akkor a bárzsing-szondát alkalmazzuk, vagyis azzal nyújtunk az állatnak elsősegélyt.

Hogyan történik a bárzsing-szonda használata?

A bárzsing-szonda feszítőfáját (szájfeszítőt, amelynek a közepén egy lyuk van) az állat szájába tesszük úgy, hogy a nyelve leszoruljon és a két végét az állat szarvához kötjük. A bárzsing-szondát pedig bezsirozva lassan lenyomjuk az állat nyelőcsövén, mikor az a gyomor száján keresztül jutott, akkor a bárzsing-szonda belsejében lévő acélpálcikát kihuzzuk és ezzel utat nyitunk az állat gyomrában felhalmozódott gázoknak. A felfuvódás oka az, hogy a hirtelen bomló takarmányok nagy mennyiségű gázt fejlesztenek az állat gyomrában, azok onnan valami oknál fogva eltávozni nem tudnak és így az állat tüdejére olyan nyomást gyakorolnak, hogy az állat megfullad.

Mit csinál a pásztor akkor, ha nincsen nála bárzsing-szonda?

Ilyenkor, ha a pásztornál trokár van, a legvégső esetben azt üti bele az állatba.

Hogyan történik az állat trokározása?

Az állat baloldalára állunk, bal kezünkkel megfogjuk a trokár (szurcsap) hüvelyének felső peremét, a trokár hegyét a bal horpasz közepére helyezzük, az állat jobb első lábának fükörme irányában, majd erőteljes ütéssel a trokárt az állatba beleütjük. Ha ez megtörtént, a trokár törjét a hüvelyből kihuzzuk és a hüvelyt mindaddig benne hagyjuk az állatban, míg a felhalmozódott gázok teljesen el nem távolodnak az állatból. A trokár tokjának eltávolítása úgy történik, hogy előbb a trokárt visszatoljuk a tokba és azzal együtt huzzuk ki. A trokárt azonban csak *végső esetben* szabad használni. Ha a pásztornál sem bárzsing-szonda, sem trokár nincs, *legvégső esetben* használhatja trokár helyett a tiszta zsebkését is.

A legelőn történő elléseknél hogyan kell a pásztornak eljárni?

A pásztor először a legelőn megfelelő ellető helyet készít el, ami úgy történik, hogy a legelőnek egy félreeső helyére, — lehetőleg egy fa alá, — még kihajtáskor szalmát visz, azt ha valamelyik tehen meg akar elleni, a fa alatt eltereti, a tehenet rávezeti és kötéllel a fához köti. Ez azért szükséges, hogy a tehen a belőle kifolyó magzatvizzel ne fertőzze be a legelőt. Azután a pásztor a kezét megmossa és ha segítségre van szükség, akkor tiszta kézzel segít az állatnak, mégpedig olyan módon, hogy amikor az állat erőt ad, akkor az ujszülöttnek már kint lévő lábait tiszta vászondarabbal átfogja és kifelé húzza addig, míg az állat erőlködik. Ha az ujszülött világra jött, azt csendesen a szalmára helyezi. Ha a köldökzsinór nem szakadt volna el, azt a nála lévő tiszta ollóval, vagy láng fölött fertőtlenített zsebkésével, az ujszülött hasfalától egy tenyérnyire elvágja és a nála lévő gyógykátrányos alkoholba a meg-

maradt köldökcsontot belemártja. Az ujszülöttet gyengén lecsutakolja. Semmi szín alatt sem igyekszik az anyaállat ugynevezett „poklát“ eltávolítani. Az ellés levezetése után épenugy, mint az ellés előtt a kezét alaposan hipermangános vízben megmossa.

Mi a pásztor kötelessége az ellés levezetése után?

Az állat gazdáját azonnal értesíti a történekről, hogy gondoskodhasson a leellett anyaállat és ujszülött elszállításáról. Addig is azonban a pásztornak vigyázni kell arra, hogy a leellett anyaállat teljes nyugalomban maradjon. Ha a leellett anyaállat az ujszülöttel együtt elszállított, akkor a szalmát, amelyen az ellés lefolyt, elégeti, ezzel az óvintézkedésével megakadályozza azt, hogy esetleges járványos elvetélés betegségével fertőzött állat a legelőt megfertőzze. Ugyanilyen körültekintéssel jár el a legelőn előforduló elvetéléseknél, u. n. „elhuggyozásoknál“ is.

Milyen betegségeket nevezünk fertőző, vagy járványos betegségeknek?

Azokat a betegségeket, amelyek lázas állapottal kezdődnek, melyeket az állatok egymástól könnyen elkaphatnak.

Mi által terjednek a járványos betegségek?

Leggyakrabban a beteg állat ürüléke és nyála által.

Azért mi a kötelessége a pásztornak?

Ha lázas állatot lát, azt a többtől azonnal elkülöníti és a megbetegedést nemcsak az állat gazdájának, hanem a hatóságnak is jelenti.

Miről ismerjük meg a lázas állapotot?

Arról, hogy a lázas állat bágyadt, leeresztett fejjel áll, szőre borzolt, fülei és végtagjai hidegek, orra, szutyakja forró és száraz, tekintete és magaviselete nagyfokú lehangoltságot mutat, egyszer-egyszer borzong, majd pedig reszket, miáltal bő izzadást látunk. Nagyobb fokú

és nem engedjük azt, hogy a pásztorkutya idegen kutyákkal érintkezzék és idegen kutyákat a legelőn, apaállattalóban nem türünk meg.

Miről ismerjük meg a veszett állatot?

A veszett állat bágyadt, nyugtalan, tekintete zavaros, erősen ingerlékeny, táplálkozásánál alkalmatlan anyagokat vesz magához, gyakran hány és erős nyálfolyás indul meg. Támadó kedve igen nagy, ha zárt helyen tartjuk, erős dühöngési roham vesz rajta erőt, majd utána teljesen elbágyad, bénultnak látszik és viziszonyban szenved.

Miről ismerjük fel a takonykórt?

Az állat erősen lázas, az orr nyálkahártyáján (belső oldalán) sárga, nyulós, vérezen csikolt nyirokszerű (takony) kifolyás jelentkezik. Ugyanakkor megduzzadnak az áll alatti mirigyek is. Az orr nyálkahártyáján apró sárga göbök jelentkeznek, amelyek később sárgaszínű nagy fekélyekké változnak át. A test különböző részein is találhatunk nagy kelevényeket.

A ragadós száj- és körömfájásban szenvedő állatot mi jellemzi?

Az állat étvágya, kérődzése elmarad, a tej kevesebb, sűrű, kellemetlen, undorító ízű, vörös-barna színű lesz. Az állat bágyadt, járás közben fájdalmat érez és többnyire nehezen mozog. Állás közben a lábait emelgeti és ha lehet, szívesen fekszik. Nyulós nyálkával keveredett habos nyál folyik a szájából, időnkint csámesog, majd ajkai remegnek. A száj belső része pirosabb, érzékeny és rajta mogyorónyi szürkés felületű hólyagok keletkeznek, amelyek az állat körmei között is jelentkeznek. Ezek a hólyagok pár nap alatt feltörnek és helyükön szürkés lepedékkal fedett fekélyek keletkeznek.

Hogyan néz ki a juhhimlőben megbetegedett állat?

Ez a betegség rendszerint a juhoknál szokott előfordulni, de gyakori a malacnyájokban is. Szintén lázas

állapottal kezdődik és a test különböző helyein, különösen a fejen, az orrcimpák környékén, a has alsó részén, a tőgy körül és a combok belső felületén, tehát a test azon felületein, ahol a bőr vékony, apró vörös foltok emelkednek ki, amelyek másnapra göbökké nőnek és mindjobban kiemelkedve, felületük elhalványodik, belsejüket pedig nyirokszerű, sárgás-vörös folyadék tölti ki. A szemekből és az orrból nyulós váladék folyik.

Szabad-e a pásztornak a juhhimlőben megbetegedett állat göböcskéiből (hólyagocskáiból) összegyűjtött váladékkal más juhokat is bejuttatni?

Nem szabad, mert ezt a törvény szigoruan bünteti.

Miről ismerjük meg a fertőző hüvelyhurutot?

A nőivarú állatoknál a szeméremajkak belső felületén, a himivarú állatoknál himvesszőjük makkján, a húgycső nyílása körül lencse, vagy borsó nagyságú hólyagok fejlődnek, amelyeket sárgás folyadék tölt meg. Ezen hólyagok fala később felreped s helyükön fekélyek maradnak, amelyek barnás varattá száradnak be.

Szabad-e az ilyen állatot pároztatni?

Nem szabad, mert a betegség fertőző és a másik állatra is átterjed.

A sertésvészben megbetegedett állatot mi jellemzi?

A sertésvészben megbetegedett állat lázas, nehezen lélegzik, füle, farka lóg, nyálkahártyái szederjések; az állat köhög, ha a bőrét megnyomjuk, el nem muló vörös foltok keletkeznek rajta. A sertésvészben megbetegedett állat rendszerint 1—2 napon belül elhull. Az ürületei hig és véres.

Miről ismerjük fel a sertésorbánban megbetegedett állatot?

A sertésorbánban megbetegedett állat lázas, étvágytalan, állandóan szomjúság gyötri, a test különböző ré-

szein vörös foltok jelennek meg, az állat állandóan gyengül, testén néha apró hólyagok keletkeznek, amelyek felpattanva, vart képeznek. A betegség súlyosbodásával bénulás áll be; igen nehéz a lélegzés és az állat 3—4 nap alatt elpusztul.

Hogyan jelentkezik a sercegő üszög?

A fertőzött állat szutyakja kiszárad, légzése és érverése gyorsabbodik, járás közben kényszeredetten mozog és egyik vagy másik lábára sántít, pár nap múlva gyorsan növekedő daganatot találunk az állaton, amely rendszerint a végtagok felső részéről a törzsre, vagy a nyak oldalára terjed át. Ez a daganat eleinte tömörit és fájdalmas, de növekedésével elveszti érzékenységét, megkopogtatva dobszerű hangot ad, simogatásra serceg.

Mi okozza a tetanusz-dermedtséget?

Rendszerint az, hogyha az állat sebét sárral, vagy trágyával csapjuk be. A földből és a trágyából a betegség okozói az állat szervezetébe kerülnek, ott görcsöket okoznak, majd az állat teljesen merev lesz, nyaka deszkaszerű, oldalai kemények, a lábak nehezen hajlíthatók, az állat száját nem lehet kinyitni.

Mi a járványos elvetélés?

Az anyaállat elvetélésének az az esete, amikor a legelőre járó vemhes anyaállatok minden különösebb külső hatás nélkül tömegesen elvetélnek, „elhugyoznak“. Ha ilyen elvetélést lát a pásztor, azt azonnal köteles jelenteni és a legelőnek azt a helyét, ahol az elvetélés, elhugyozás történt, feltakarítja, mésztejjel leönti.

Hogyan néz ki a rühes állat?

A rühes állat bőrfelületén rendszerint kisebb-nagyobb foltokban hiányzik a szőr, vagy a gyapju és erősen vakarózik. Az ilyen állatot nem szabad a legelőre kiengedni, mert a betegség átterjed az egészséges állatra is.

Szabad-e a pásztornak a ragadós betegségben elhullott állatok hulláját megnyuzni, vagy azt felboncolni?

Nem szabad.

Szabad-e a pásztornak a ragadós betegségben megbetegedett állatokat gyógykezeltetni?

Nem szabad, mert ezzel az egészséges állatok közé hurcolja a betegséget.

Miért kell elsősorban a hatóságnak jelenteni a lázas beteg állatot?

Azért, hogy a hatóság gondoskodhassék az állatnak állatorvosi vizsgálatáról, s ennek következtében a ragadós betegség terjedésének meggátlásáról.

Melyik törvény írja elő a beteg állatok azonnali bejelentését és a legelőről való eltávolítását?

Az 1894. évi XII. t. c. 19. §-a.

V. rész.

A pásztor jogviszonya.**Melyik törvény írja elő a pásztor köteleességét?**

Az 1894. évi XII. t. c. 19. §-a.

Hol vannak a pásztor kötelességei összefoglalva?

Az 1894. évi XII. t. c. 19. §-a alapján összeállított pásztorkönyvben.

Mire szolgál a pásztorkönyv?

A pásztor igazolására és kötelességeinek összefoglalására.

Mit tartalmaz a pásztorkönyv első oldala?

A pásztor nevét, a kiállító hatóság (községi előljáróság, polgármester) megnevezését, munkaadó nevét, a legelő megnevezését, amelyen a pásztor legeltet, annak nagyságát, a pásztor szolgálatbalépésének idejét és a pásztor eskütételének idejét, a pásztorkönyv kiállításának keltét, a kiállító hatóság bélyegzőjét, a hatósági közeg aláírását.

Mit tartalmaz a pásztorkönyv következő oldala?

Az 1894. évi XII. t. c. 19. §-ának a pásztorra vonatkozó rendelkezései alapján a pásztor köteleességét.

Ki lehet pásztor?

Közösen legeltetett állatok felügyeletére pásztorokul csakis megbízható, testileg és szellemileg erre alkalmas egyének fogadhatók fel, akik gyámság, atyai hatalom alatt nem állanak. Ebből az következik, hogy a pásztor csak büntetlen előéletű, katonaviselt, irni-olvasni tudó, munkabíró ember lehet, hiszen a község legnagyobb vagyona — az állatállomány — van rábízva.

Mit tesz a pásztor szolgálatba lépése előtt?

Esküt.

Mire tesz a pásztor esküt?

Arra, hogy a rábizott nyáját, csordát, gulyát, stb. hűségesen őrzi, idegen, vagy tiltott területen nem legeltet, a gondjaira bízott állatokat tiltott területre bemenni nem engedi, a nyájba — munkaadója tudta nélkül — állatot semmi szín alatt fel nem vesz, a gondjaira bízott állatok bármelyikén észlelt megbetegedést azonnal bejelenti, a beteg, vagy gyanús állatot a többitől elkülöníti és végül a pásztori szolgálataival kapcsolatos kötelességeket hiven teljesíti.

A törvény előírása szerint hogyan köteles a pásztor a legelőt kezelni?

Az előirt legeltetési rend szerint.

Hogyan kell a pásztornak az állatokkal bántani?

Az állatot verni, kinezni a pásztornak nem szabad.

A megbetegedett állattal mit kell csinálni?

Ha valamelyik állat megbetegszik, köteles erről a pásztor az állat tulajdonosát azonnal értesíteni. Ha az állaton lázas megebetegedés tünetei mutatkoznak, köteles azt a hatóságnak is azonnal bejelenteni.

Ki fogadja a bojtárt?

A pásztorok kötelesek megfelelő bojtárszemélyzetet tartani, akiért teljes anyagi és személyi felelősséggel tartoznak; úgy saját, mint bojtárjaik mulasztása, vagy hibája által az őrizetükre bízott marhákban okozott kárért, különben a felügyelet hiánya miatt bekövetkezett kárért felelősek.

Kinek kötelessége elsősorban a legelőn a gyomot irtani?

A pásztorok tartoznak a legelő területén minden tövist, bogáncsot és gyomnövényt irtani.

Szabad-e a tenyészcélra engedélyezett apaállatokon kívül más apaállattal fedezettetni, vagy azt a legelőn megtűrní?

Nem szabad.

Az anyaállat bepárázását kinek kell bejelenteni?

A tulajdonosnak.

Mit kell a pásztornak megvizsgálni a folyató teliénen?

Azt, hogy egészséges-e.

Hogyan kell a pásztornak a vemhes állattal bánni?

Különös kimélettel.

Mi a pásztor kötelessége a legelőn történő ellésnél?

Ha valamelyik anyaállat a legelőn leellik, köteles a pásztor azt kellő gondozásban részesíteni és az állat tulajdonosát — haladéktalanul — értesíteni. Ezen kötelesség alól a pásztor kivételes esetekben — például távoleső gulya-, sertéslegelőnél — felmenthető, de a felmentési nyilatkozat a pásztorkönyvben a helyhatóság, illetőleg a szolgálatadó testület által bejegyzendő.

Szabad-e a legelőn idegeneknek járni?

A legelőn a legelő felügyeletével megbízott hatósági közegek, a legelő vezetősége és a pásztorok, valamint azok bojtárszemélyzetén kívül másoknak járni nem szabad. Tilos a legelőn gyalogos, vagy szekér csapásoknak készítése, tilos a legelő kutjából idegen — nem a legelőre felfogadott — állatok itatása.

Mit tartalmaznak a pásztorkönyv következő oldalai?

A munkaadó, legelő vezetősége által meghatározott szolgálati szabályokat, amelyek a legelő kezelésére, a legelő állatok és az apaállatok gondozására vonatkoznak. Ezen szabályok azonban a törvényben foglaltakkal ellentétesek nem lehetnek.

Mi van a pásztorkönyv utolsó két oldalán?

A pásztor őrizetére bízott állatok létszáma.

Kinek szabad a pásztorkönyvbe bejegyzéseket eszközölni?

Csak a kiállító hatóságnak és a munkaadó legelővezetőségnek.

Hol kell tartani a pásztornak a pásztorkönyvet?

Allandóan magánál, vigyázva arra, hogy az el ne rongálódjék, vagy be ne piszkolódjék.

Milyennek kell lenni a jó pásztornak?

Mint a jó katonának, mozgékonynak, hűségnek, kötelességtudónak és fegyelmezettnak.

Kinek tartozik feltétlen engedelmisséggel a pásztor?

A pásztor feltétlen engedelmisséggel tartozik munkaadójának, vagyis a legelőérdekeltség vezetőségének; elsősorban a legelőgazdának.

TARTALOM:

Bevezetés.	6
<i>I. rész:</i> A legelő gondozása és ápolása.	11
<i>II. rész:</i> A legelőállatok gondozása és védelme.	35
<i>III. rész:</i> Az apaállatok gondozása, takarmányozása és használata.	43
<i>IV. rész:</i> Állategészségügy.	50
<i>V. rész:</i> A pásztor jogviszonya.	60